

Kalbėjimo ir kalbos sutrikimų turinčių mokinių įgalinimas pamokoje: problemos atpažinimas, asmeninės pažangos planavimas

Violeta Jaciunskienė
Lazdijų Motiejaus Gustaičio gimnazija
Etikos vyr. mokytoja, logopedė

Šiuolaikinėje pamokoje įvairių gebėjimų mokiniai. Aptarsiu kokie pagrindiniai kalbos ir kalbėjimo sutrikimų požymiai ir jų raiška, dalyvavimo ugdymo procese galimybės, stipriosios pusės ir sunkumai, vertinimas.

Kalbą sudaro pagrindiniai komponentai:

garsų tarimas,

foneminė klausma,

žodynas,

gramatinė kalbos sandara,

rišioji kalba.

- Kalbējimo ir kalbos sutrikimai – tai visas kalbos sistemos ar jos daļies sutrikimai.

Būdinga:

- tarīmo, sklandaus kalbējimo ar balso valdymo sunkumi
- kalbos raiškos ir/ar kalbos suvokimo sunkumi
- fonologiniai kalbos sutrikimai, kalbos neišsivystymas ir kalbos netekimas

Lietuvių kalbos užduotys 6 klasė

1. Diktantas.

ir ingovogo ezisi
golgu umis pužkiri sie pira golus namu.
ti rimo garsi kazns aupos psnsig rpeki zomus
Obris Abgas bst slin tir suna simets topise
mister alpsue poutas esous bui potsi
prind biknis simeta ustas tormei matiti
pikis sukis ijmias spns sildas iriui
sitbus sūcidma mairpaka lyiako
pajgos ušm mikat pavti koa ligiv
pavti vaiesi ne ti ni siko ne bikus

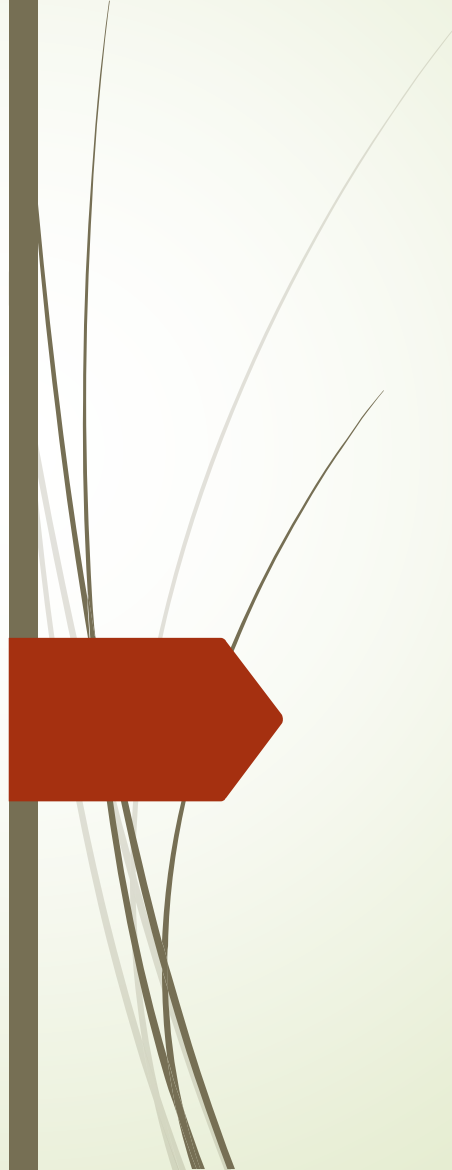
Uzvardejo valdnieks
Grazus yea mūsu baznīcāimīs. Čiā nēra dougioluk
iā namā. Tik cymā grāzi kās tonais opouguši baznī-
ciā. Bet kiek zalumynu! Obelys apkibusios gourdziāis
vāisnāis, tylūs spandziā simto mečiāi topoliāi.
Miesteli apkūsā platus ešēras. Jo plāis prāimēnā
bustinīkēs išnēgsta juāstā. Tolmoje māt tyti
nēdidelis piliakalniš. Suklybiā iz imā spāvniāis
Ora žuvēdros. Leliji stiebus supudināi pāaploukamos
pēdekos. Bangos supāsi, mēto pāgrēbusios koki
lentgāli. Pakāntē svāri. Nemāt tyti nēi sūkšliņņēi
nikā kalņ.

➤ <https://lavina.lt/begantis-tekstas/?tekstas=1&skaityti=true>

➤

Dalyvavimo ugdymo
processe galimybės
(stipriosios pusės)

Kalbējimo sutrikimai

Fonetinis
kalbējimo
sutrikimas

Sklandaus
kalbējimo ir
balso sutrikimai

Fonologiniai sutrikimai

- Mokiniai, turintys fonologinių kalbos sutrikimų, dalyvauja ugdymo procese kaip ir kiti tos pačios klasės mokiniai, nes supranta ir vykdo:
- trumpas žodines instrukcijas,
- suvokia vaizdžiai pateiktą informaciją, atlieka užduotis paremtas vaizdu,
- atlieka užduotis pagal konkretų pavyzdį, analogiją, naudojantis atramine medžiaga,
- dirba pagal aiškią struktūrą,
- nurašo tekstą be klaidų.
- Jeigu šiems mokiniams sudaromos sąlygos sėkmingai ugdytis (pritaikomos bendrosios programos, teikiama logopedo pagalba), jie įgyja mokomųjų dalykų pagrindines žinias, išsiugdo pagrindines kompetencijas.

Kalbos neišsivystymas

Mokiniai, kuriems nustatytas nežymus kalbos neišsivystymas – dažniausiai ugdomi pritaikant bendrąsias programas, ugdymo metodus ir teikiant specialiąją pedagoginę pagalbą.

Ištaria nesudėtingos artikuliacijos garsus, geba atlikti nesudėtingos sandaros žodžių garsinę analizę, įvardina aplinkos daiktus, buitinius veiksmus, keletą daikto ypatybių, žino kai kurias apibendrinančias sąvokas, kaito žodžius skaičiais ir linksniais, vartoja veiksmažodžių laikus, suderina kalbos dalis, kalba sakiniiais, nors sakiniai išplėstiniai, tačiau trumpi, gali rišliai pasakoti.

Mokiniai, kuriems nustatytas vidutinis ir žymus kalbos neišsivystymas, ugdymo procese dalyvauja lanksčiai taikant bendrąsias programas ar personalizuojant ugdymo procesą, pasinaudojant mokymo priemonėmis, skirtomis specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems mokiniams.

Jie įvardina tik dažniausiai aplinkoje matomus daiktus bei paprasčiausius veiksmus, žino kai kurias apibendrinančias sąvokas (pvz.: žaislai, rūbai, gyvūnai), nurodo tik pagrindines daiktų savybes, dažniausiai – dydį ir spalvą, daro žodžių kaitymo, derinimo, valdymo klaidas, kalba trumpais sakiniiais, į klausimus atsako vienu žodžiu, negeba pasakoti.

Esant žymiam kalbos neišsivystymui vaikai taria tik kai kuriuos kalbos garsus, kartodami trumpina žodžius, iš žodžio gali likti vienas skiemuo, dažniausiai vartoja tik garsažodžius ir savos kalbos žodžius.

Dalyvavimo
ugdymo
processe
sunkumai ir
individualūs
ugdymosi
poreikiai

- ▶ Mokiniam sunku atlikti kalbėjimo ir bendravimo reikalaujančias užduotis.

Fonetiniai ir sklandaus kalbėjimo sutrikimai

Fonologiniai sutrikimai

Netiksliai taria garsus, iškraipo daugiaskiemenius žodžius, sukeičia garsus, skiemenis, juos praleidžia arba prideda nereikalingus garsus ir skiemenis.

Kyla sunkumų, atliekant žodžių garsinę analizę, nes negirdi balsių ir nurodo tik priebalsius (bitė - b, t); negirdi priebalsių, nurodo tik balsius (rožė - o, è); negirdi samplaikose esančių priebalsių (tvora - t, o, r, a; slyva- s, y, v, a; karvė - k, a, v, è).

klysta arba spėlioja atrinkdami panašiai skambančius garsus: p-b, t-d, k-g, s-z, š-ž ir kt.

- ▶ Sunku dalyvauti ugdymo procese dėl visos kalbos sistemos nepakankamo išsivystymo.
- ▶ Sunkiai orientuojasi erdvėje, nenusako, kur yra daiktas (šalia namo, už namo, priešais namą ir pan.), kartais sunkiai skiria laiko sąvokas (rytoj, poryt, vakar, metų laikus ir kt.).
- ▶ ugdant šiuos mokinius:
 - pateikti trumpos ir aiškios instrukcijas
 - įsitikinti, kad mokiniai suprato,
 - žodinę informaciją rekomenduojama pateikti kartu su paveikslėliais, nuotraukomis,
 - demonstruoti natūralius pavyzdžius.

Taip mokiniai geriau sutelks dėmesį, supras ir įsimins.

Kalbos neišsivystymas

Ugdymosi pasiekimų vertinimo ypatumai (slenkstinis, patenkinamas, pagrindinis, aukštesnysis)

- Kalbėjimo sutrikimų turinčių mokinių žinios gali būti vertinamos nuo slenkstinio lygio iki aukštesniojo pasiekimų lygio.
- PUPP ir BE pritaikyme **sklandaus kalbėjimo sutrikimą** turintiems mokiniams yra numatyta iki 100% papildomo užduoties atlikimo laiko pratęsimo, o dizartrijos sutrikimo atveju skiriama iki 25% papildomo laiko.
- Fonologinių sutrikimų turintys mokiniai mokymosi sunkumų patiria lietuvių kalbos ir užsienio kalbų pamokose.
- Žinios gali būti slenkstinio, patenkinamo, pagrindinio bei aukštesniojo pasiekimų lygio.
- Dažniausiai fonologiniai sutrikimai tampa specifinių mokymosi sutrikimų (skaitymo, rašymo) pasekme. Todėl PUPP ir BE pritaikyme mokiniams, turintiems specifinių mokymosi sutrikimų pratęsiamas laikas 25% skaičiuojant nuo užduoties atlikimo pradžios,
- Vertinant PUPP raštu darbą bei lietuvių kalbos ir literatūros BE dalį raštu pritaikomos vertinimo instrukcijos - klaidomis nelaikoma akustiškai panašias fonemas žyminčių raidžių painiojimas.

Kalbos neišsivystymas

- Sunkumai matematikos, socialinių ir gamtamokslinių dalykų pamokose.
- Žinios gali būti slenkstinio, patenkinamo, pagrindinio pasiekimų lygio.
- Dažniausiai kalbos neišsivystymas tampa specifinių mokymosi sutrikimų (skaitymo, rašymo, matematikos) ar bendrųjų mokymosi sutrikimų pasekme.

Lietuvių kalbos ir literatūros PUPP pritaikoma užduoties forma:

- gali būti trumpinami tekstai teksto suvokimo užduočiai (ne daugiau kaip trečdaliu),
- pagal sutrumpintus tekstus adaptuojami klausimai,
- teksto kūrimo užduotyse pateikiama įvestis ir (ar) planas ir (ar) nukreipiamieji klausimai,
- mažinama kuriamo teksto apimtis (ne mažiau kaip 150 žodžių);
- pratęsiamas laikas 25% skaičiuojant nuo užduoties atlikimo pradžios.

Vertinant pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo raštu darbą bei lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino dalį raštu pritaikomos vertinimo instrukcijos:

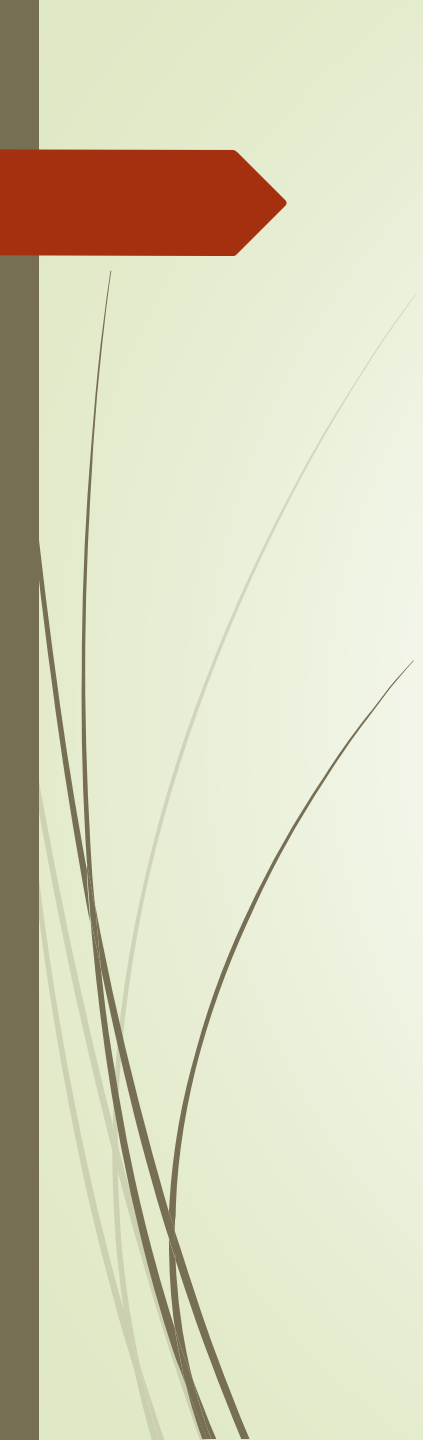
klaidomis nelaikoma akustiškai panašias fonemas žyminčių raidžių painiojimas;

Rekomendacijos dirbant pamokoje

Vertinant rašto darbus svarbu:

- individualiai su mokiniu išanalizuoti dažniausiai pasitaikančias specifines rašymo klaidas;
- grupuoti specifines klaidas pagal jų pobūdį ir skaičiuoti kaip vieną.
- Rašto užduotis suskirstyti į mažus žingsnelius.
- Teikti grįžtamąjį ryšį apie kiekvieną atliktą užduotį,
- Kuo dažniau vertinti, leisti įsivertinti (antspaudu, lipdukais ar pan.) atliktas užduotis.
- Vertinti ne tik pasiekimus, bet ir pastangas.
- Sudaryti sąlygas gauti objektyvesnį pažymį.

-
- Nereikalauti kalbėti sudėtingais sakiniais, ilgai bei daug pasakoti.
 - Jeigu matoma, kad net padedant mokinys negeba atsakyti į klausimą, nereikalauti teisingo atsakymo.
 - Skaitant iškart išsiaiškinti nežinomus žodžius, sinonimus arba įvardyti galimus variantus (pvz., jei tekste minimas drugelis, kiškis pasakyti, kad jie dar vadinami plaštake, zuikiu).
 - Leisti kalbėti pagal iš anksto sudarytą planą, schemą, naudojant vaizdines priemones, paveikslėlius.
 - Jei mokiniui sunku pasakoti, pasakojimą keisti atsakinėjimu į klausimus.

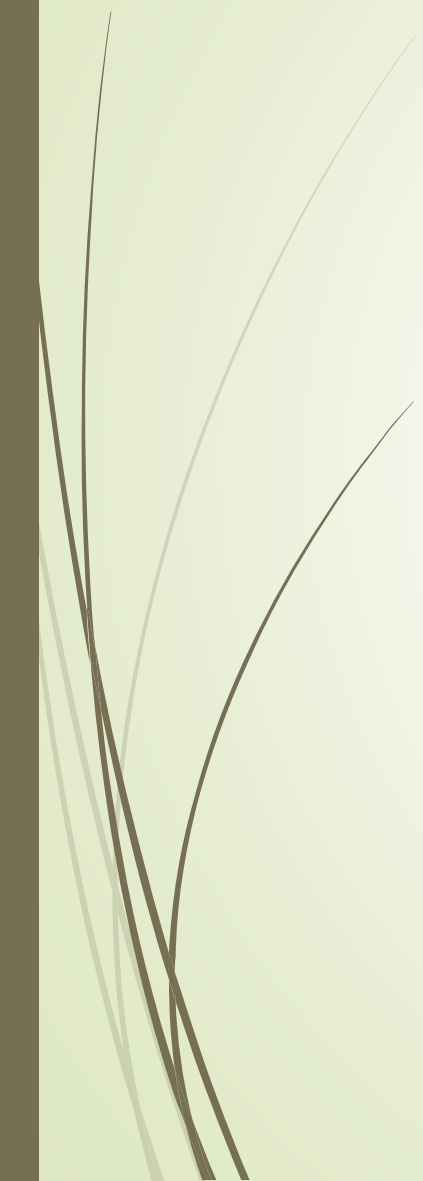
Atliekant rašto užduotis;

- Leisti remtis pagalbine medžiaga (raidynu, taisyklėmis, plakatais ir pan.).
- Mažinti apimtį, paprastinti darbų reikalavimus.
- Kai kuriuos rašto darbus leisti atsiskaityti žodžiu.
- Kai kurias užduotis atlikti testo būdu ar iš anksto pateiktoje formoje (pvz., parinkti teisingą atsakymą, atrenkant iš keleto duotų atsakymų).
- Akustiškai panašias fonemas žyminčių raidžių painiojimo klaidas, skaičiuoti kaip vieną klaidą.
- Neįskaičiuoti optiškai panašių raidžių keitimo, raidžių skiemenyje sukeitimo vietomis, praleidimo klaidų į bendrą vertinimą.
- Kai kuriais atvejais nereikalauti dailaus rašto, nevertinti pažymiais netinkamos rašymo manieros, vertinti tik esmę.

-
- Gramatinių taisyklių įsisavinimui, rašto darbų rašymo įgūdžių lavinimui leist naudotis mokymo priemonėmis, kuriose:
 - informacija paprasta,
 - neperkrauta,
 - struktūruota,
 - pateikta kartu su taisyklėmis, klausimais,
 - kartais leisti mokiniams rašto darbus atlikti naudojantis kompiuteriu,
 - leisti namų darbų užduotis (ypač pasakojimus) įrašyti ir pateikti mokytojui.

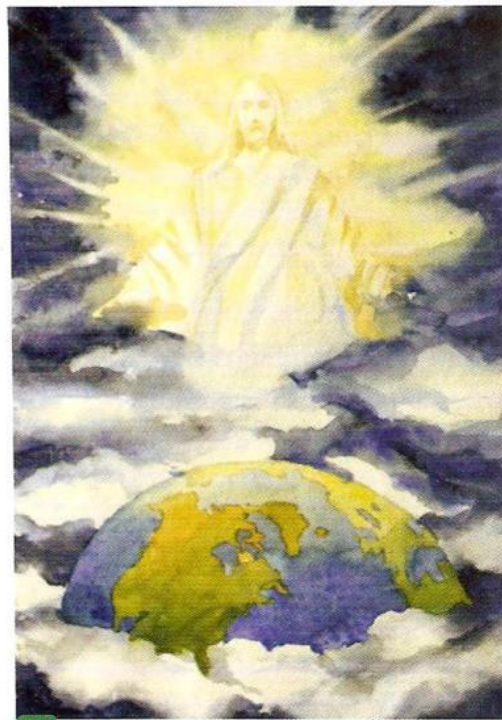
Taip pat ir kitose pamokose

- Pavyzdžiui
 - Istorijos pamokoje
 - 6 kl. tema:
 - „Kaip atsirado žmogus“
-

„KAIP MANOTE, AR PIRMYKŠČIO ŽMOGAUS GYVENIMO SĄLYGOS IR APLINKA BUVO PANAŠI Į MŪSŲ ŠEIMŲ GYVENIMO SĄLYGAS?“. PADEDANT MOKINIAMS ATSAKYTI Į ŠĮ KLAUSIMĄ PATEIKIAMA ILIUSTRACIJA, KURIOJE PAVAIZDUOTOS PIRMYKŠČIO ŽMOGAUS IR ŠIUOLAIKINĖS ŠEIMOS GYVENIMO SĄLYGOS

Savarankiška užduotis:
Klasei; darbas su tekstu;
Ypatingam mokiniui: Parinkti kurie sakiniai tinka pirmam
žmogaus atsiradimo aiškinimui, o kurie – antram.

1

Pirmas žmogaus
atsiradimo aiškinimas

1

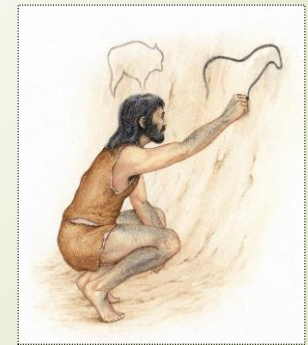
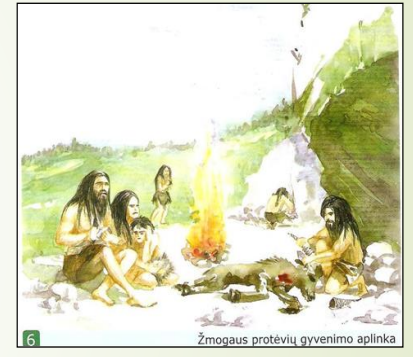
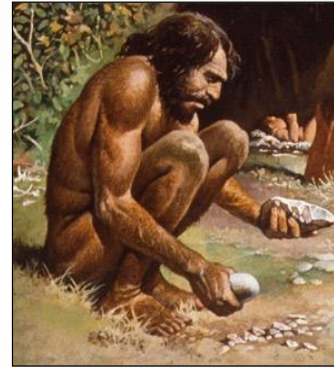
Antras žmogaus atsiradimo aiškinimas

Klasėje

Kuriamas pasakojimas „Kai aš buvau pirmykštis žmogus“.
Pavartojant duotas sąvokas ir žodžius, remianatis perskaitytu tekstu

Atsižvelgiant į tai, kad mokinys savarankiškai kurti rišlaus teksto nesugeba, jis paprašomas sugalvoti paveikslėlių pavadinimus, arba trumpus paveikslėlių aprašymus - jis kuria atskirus, nesusijusius sakinius, aprašoma kaip pirmykštis žmogus veikia kiekviename iš jų.

Formuosis istorinius vaizdinius.

Atsižvelgiant į vaiko individualiuosius ugdymo(si) poreikius, jo sugebėjimus, mokymosi pasiekimų lygį, bendroji programa gali būti pritaikoma ar individualizuojama.

- Mokytojas gali išmokyti to ir tiek, kiek gali ir sugeba vaikas.
- Didžiausias mokytojo menas ir įžvalgiausia mokyklos politika – atpažinti vaiko problemą ir tenkinti jo specifinius poreikius taip, kad jis pasijustų galintis, o nesijaustų kitoks, kad jam nesiformuotų menkavertiškumo jausmas.

Ačiū už dėmesį

Rėmiausi

www.emokykla.lt

Rekomendacijomis dėl atnaujintų bendrųjų programų pritaikymo specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams

pagrindiniai sutrikimų požymiai ir jų raiška,

dalyvavimo ugdymo procese galimybės stipriosios pusės ir sunkumai, vertinimas.

<https://lavina.lt/begantis-tekstas>

